

Järfälla Nycirkusnod – ett resurscentrum för pedagogisk utveckling

Normkreativ cirkusträning 11:e februari 2017

Cirkus är som vi alla nog vet på samma gång både normbrytande och normativt. Samtidigt som män och kvinnor ges helt andra möjligheter än i andra sektioner av samhället, är cirkusvärlden själv fylld egna normer, som kan vara begränsande på andra sätt. Hur gör vi när vi undervisar cirkus i skolor för att lyfta fram det kritiska perspektivet, och inte cementera begränsande roller? Hur hjälpa varje elev att utveckla sin potential i sin träning?

Med hjälp av UTMANA utforskade vi vilka möjligheter vi har, och vilka fallgroparna är, vid så kallade prova-på besök i skolor. Nedan är anteckningar från denna träff. Delar av det material som diskuteras är av stark teoretiskt och abstrakt karaktär, varför det kan vara svårt att följa i denna skissartade form. Jag hoppas att de centrala tankarna och temana ändå går att följa. I kursiv står de övningar vi gjorde, i övrig löpande text samsas Annicas och Linnéas föredrag med våra diskussioner och de tankar som uppkom.

Närvarande:

Pia Eriksson (Norrköpings och Uppsala ungdomscirkus)

Svart Adam Sollander (Gycklargruppen Trix)

Tomas Karlsson, Ulf Rönnell (Järfälla kulturskola)

Lillemor Strand (Dansistan, Cirkuskonsulent)

Annica Styrke & Linnéa Sundling (UTMANA)

Om UTMANA

UTMANA är en organisation som använder dansen för jämställdhet och förändringsarbete, snarare än att ha dansen som mål. De bedriver arbete både med barn och med pedagoger. Annica och Linnéa är utbildade danspedagoger från DOCH, en utbildning de sedan kompletterat med studier i genus och normkreativitet. De arbetar även med danskollektivet "Johanssons pelargoner och dans".

UTMANA startades för att hitta verktyg för att arbeta med värdegrunder och liknande. Kanske hade dansen några nycklar för att närma sig dessa teman? Att ha kroppen som ingång, inte bara tänka och prata.

Genus/normkreativitet

En vända runt bordet där de deltagande tillfrågas om vilket pronomen de vill ska användas om dem.

Övning

Mingla, gruppera er efter hur du vaknar på morgonen.

Även de grupperna som bildades är en sorts indelning, om än okonventionell.

Normer

Vad är normer?

Allt och inget, från sociala överenskommelser och grundläggande mellanmännsliga överenskommelser, språk, till specifika arbetsplatsvanor. Idag kan t.ex. diagnoser (t.ex. adhd, aspeberger) vara ett sätt att hantera och i bästa fall godkänna normbrytande beteende.

Vissa normer fungerar exkluderande. Speciellt normer kopplat till identiteter, där vissa är mer normala än andra, och dessa andra då är konstiga, fel eller farliga. T.ex. kön, sexualitet, religion. Ofta pratar vi oftast om avvikaren, istället för normen, alltså kopplar vi situationen till den avvikande individen, inte till gruppens norm. Tjej-band, seniordans, lesbisk mamma etc. Avvikande sexualiteter betraktas som bärare av sexualitet, heterosexuella är bara normala. Även positiva frågor kring annorlundahet kan få obehagliga konsekvenser, t.ex. genom att dessa frågor ställs flera gånger varje dag (varifrån kommer du? hur är det att... ? vad betyder det att vara... ?).

Vem bestämmer norm och avvikare? Ett tänkt heterosexuellt vi beslutar om ett avvikande "de" som är homosexuella ska få gifta sig. Normbärare kan ta sig rätten att godkänna avvikare, även i tänkt positiv och inbjudande mening. Igen, fokus på avvikaren, som även förväntas göra eventuella Anpassningar.

Detta försöker normkritik hantera, genom att rikta ljuset mot normen istället för avvikaren.

Diskriminering.

7 diskrimineringsgrunder i svensk lag. Kränkande behandling etc. är kopplat till dessa diskrimineringsgrunder. Tanken är att dessa 7 grupperna är extra utsatta. Man kan peka på vilka normer som motsvarar dessa diskrimineringsgrunder: mansnorm, cisnorm, heteronorm, sekulär norm, vuxennorm (bara inte för gammal dock), funktionsnorm, vithetsnorm. Olika sammanhang ger olika positioner, tex. kvinna i dansvärlden. Norm i dansvärlden, icke-norm i samhället i stort.

Övning

Gå runt i rummet efter två förhållningssätt: Först utifrån positionen att du äger allt i rummet, allt finns för dig, du är den viktigaste i rummet etc. Sedan utifrån att du är här på nåder, inget tillhör dig, du är den minst viktiga personen i rummet, ditt rum tar slut där din kropp slutar. Diskussion efter: hur påverkas kroppen, var i rummet står och går du, hur mycket plats tar du med kroppen eller rösten, vilken relation till andra etc.

Dessa två polariserade positioner är extrema, var och en upplever troligen delar av båda beroende på var man är. Hemma, på jobbet, nya sociala sammanhang, dyr restaurang, billig restaurang etc. Vissa teorier pekar på hur en stabil stående position fysiskt via t.ex. testosteronhalter ger ökad trygghet, stabilitet och självförtroende, kontra en sittande sluten korsad position, som minskar trygghet, stabilitet och självförtroende på motsvarande sätt. Konkret innebär detta att vi förändrar vår maktposition och vårt självförtroende genom att hitta starka positioner.

Obs: en fallgrop är att detta återigen kan flytta fokus till att kvinnor borde stå upp och ta plats, för att därigenom förändra maktbalansen, alltså fokus på avvikaren, inte på normen.

Hur ser vi detta bland de elever vi ser och möter? Hur tar det sig uttryck?

Rätt och fel. För vissa är det viktigt att veta om de gör rätt, för att känna sig trygga. Ibland är total frihet begränsande av det skälet, och följaktligen kan tydligt rätt och fel ibland hjälpa. Samtidigt som ett tillåtande av eget skapande (utan rätt och fel) vara helt rätt i andra lägen.

Normkritisk pedagogik

Har funnits i Sverige i ca 10 år, och rekommenderas bl.a. av skolverket för att arbeta med värdegrunder. Verktyg för pedagoger för att synliggöra och hantera normer, hinder och privilegier.

T.ex. diskutera varför det var så få kvinnor i cirkustävlingen Cirque du soleil, vilka strukturer och normer styr det? Eller hur ser en cirkusartist ut? Gör en mind-map med eleverna för att diskutera vilka kroppar man ser som ideal.

Normkritik som mål eller medel? Normkritiskt internaliserat förhållningssätt. Att inte fokusera normer och genus, utan i sitt ämne (cirkus) genom normkritik skapa ett demokratiskt undervisningsrum.

Fyra arenor

- Pedagogiskt förhållningssätt

Inkluderande kroppsspråk. Lyssnar jag? Hur använder jag rösten?

Lyssna på elevers frågor, tankar, sträva efter att tillmötesgå önskemål, vara uppmuntrande (inte bestraffande), nolltolerans mot kränkningar, nyfiken på bakomliggande orsaker till felaktigt beteende, medvetenhet kring ens egen maktposition, hur samspelar faktorer som kön, kropp etc. i detta ämne. Sammantaget handlar det om att få syn på sig själv som pedagog.

- Ramar

Praktiska förutsättningar. Hur är rummet ordnat? Tidsramar? Är eleverna utsövda och mätta? Material?

Antalet pedagoger och barn. UTMANA vill alltid ha med klassläraren, samt inte större grupper än 15. UTMANA, vidare. Mellanrummen, tiden innan eller efter eller i pauser. Att kontrollera starten på workshopen. T.ex. samla gruppen utanför rummet, slumpa ut lappar med siffror, som de placerar sig på led efter, dvs. inte med bästisar etc. Man kontrollerar då starten, vilken stämning, energi etc. Aktiva val kring gruppindelningar, för att bryta mönster. Vilken information har eleverna fått innan?

- Innehåll

Rekvisita, musikval, stoffet. Bilder, berättelser. Inkluderande och representativt? Kränkande?

Använda exempel medvetet för att visa på variation och representation. Fantasifulla ramsor och lekar. T.ex. familj med icke-normativa familjebildningar, eller att alla djur inte automatiskt är "han". Maskulint och feminint kodade rörelser.

- Metoder

Faktiska övningar, projekt, aktiviteter. Om möjligt arbeta jämställdhetsfrämjande. Samt: kan alla delta?

T.ex. använda en talsten som skickas runt så att alla får tala, och ges plats. Ice-breaker: t.ex. hur gör ni när ni vaknar på morgonen. Ställa frågor som man vet att alla har svar på, som alla får svara på. Göra övningar som alla kommer lyckas med, eller som ingen kommer lyckas med. Eller där fokus inte är en fysisk prestation.

UTMANA gör genus specifika övningar. T.ex. leda och ledas, alla får testa båda positioner. Alla går runt, och delar utrymmet. Spegelövningar etc. Testa olika kroppar: ta plats, var liten, hård, mjuk etc. Upptäcka sin egen kropps reella möjligheter, hur funkar muskler, anspänning, avslappning etc. Förtroende byggs för den egna kroppen. Verbaliser eller visa olika känslor, bli bekväm med egna känslor, och i förlängningen med andras. Cirkelspegelövning. Säg ditt namn, gör en rörelse, gruppen härmar etc.

Övning

Fyra ark papper, en arena skriven på varje. Skriv post-it-lappar med tankar, idéer, problem, lösningar, kring varje arena. Diskutera.

Nedan är de idéer som kom fram hos oss:

Pedagogiskt förhållningssätt

Vara bejakande, bekräftande. Vara Nyfiken.

Kläder på dig som pedagog.

Se individer, tilltala med namn!

Stå upp kontra sitta på knä vid udnervisning.

Ärlig. Fråga bara om du kommer lyssna på svaret.

Medvetenhet kring befintliga normer.

Ramar

Få lärare att vara med.

Åker långt med kollektiva färdmedel, gör förväntningarna höga.

Inte stressa. Tidsramar.

Hur sitter man när man ser.

Tydliga ramar och förutsättningar i olika övningar.

Släppa in elever samtidigt i salen. Inte droppa in i förväg. Tydlig start.

Förbereda lärare och elever. Gruppindelning.

Veta syftet med tillfället och se till att tid finns (fördelas) för att uppnå det.

Innehåll

Antal på scen. Varför? Diskutera.

Flera färger på redskap. Visa med olika färger.

Youtube – luftakrobater – kvinnor – kostym. Hur hantera?

Horisonter i Västerås.

Vad visar vi. Ex. trancesion Riksteatern.

Sortera i förväg: vad är viktigt i detta moment?

Hur bredda estetiken i den enskilda disciplinen men fortfarande undervisa tekniken?

Metoder

Påstående-leken- Testar normer, ger utrymme att lära känna utan att själv behöva blotta sig.

Att utmana, ifrågasätta.

Statusövningar. "Teaterlek."

Vem visar vad? Kille visar luftakro, Tjej visar bas i parakro.

Jobba med "abstrakta" rörelser. Ex. lång istället för rak/sträckt osv.

Byta par/grupp ofta! Skapa inte hinder.

Använd tid medvetet. Stressa inte igenom övningar bara för att de ska hinnas med. Använd tidspress medvetet.

Hur arbeta med de som vill vara cirkus men inte vill/kan någon cirkusteknik?

Låt eleverna förbereda något och visa varandra två och två. Sedan gemensamt bygga ihop materialet.

Låt även större personer få flyga i parakro. Mindre personer basa.

Avslutande tankar kring prova-på, cirkus och normkreativitet

Förkunskaper, när hjälper de och när skapar de bara en skadlig försiktighet? Tex. när lärarna skjuter in små idéer om specifika elever, vilket ibland inte allt hjälper...

På tillfälliga besök i skolan, utnyttja friheten i ett kort besök utifrån, men underminera inte skolan och läraren.

Tillfälliga prova-på. Varför?

Bl.a. få barn att må bra. De kommer inte hinna lära sig cirkus på denna korta tid, men kanske få lite alternativ till den vanliga skolan. Arbeta fysiskt på ett nytt sätt, istället för att tex. hjula.

Pedagogiska idéer.

Par-akrobatik, låta kvinna vara bas. Låta liten person vara bas.

Nya grupper, arbeta i par, byt par ofta, alltid nya par, lär er varandras namn.

Vad kan cirkuskonsulenter fylla för funktion som länk mellan pedagoger och skola?

Kroppskontakt, ska det belysas eller bara ske.

Arbete med normer, ska man betona det eller betona ämnet, tex. dans, och låta normkritiken genomsyra det.

Vad är målet med våra cirkus-besök i skolorna: är cirkus ett mål eller medel? Måste vi välja eller kan det vara både och eller det beror på?